

TARCKAILE LÄHEISIÄSI!

Helena Molander, *Lapsi aikuis-
ten armoilla. Miten suojaan
lasta joutumasta lapsiseksi
uhriksi. Otava, Helsinki 1996.*
240 s.

Seksi on erityisasemassa rikoslaissa: naisen raiskaaminen ei ole tavallinen väkivaltarikos vaan nimenomaan raiskaus, lapseen kohdistunut haureus on seksirikos, ei väkivaltarikos. Seksirikoksissa on kyse monista muistakin asioista kuin väkivallasta: toisaalta normaalin, terveen erottaminen perverssistä ja sairaasta, toisaalta perheeseen liittyvän uskomusjärjestelmän peruspilarista. Naisen puhtaus ja lapsen seksittömyys ovat suojellut tätä varten laeilla. Lait myös suojelevat perheinstituutiota ja sitä kautta yhtä historiallista käsitystä hyvästä.

Lapsiseksikeskustelussa on tuotu esille se todellinen hätä, joka vanhemmilla on lapsistaan, joista he eivät ehdi huolehtia. Vanhempien aika menee kaikkeen muuhun. Kuitenkin perhe on pidettävä hengissä ja lasten on voitava elää ikäänkuin kaikkialle kulkeutunutta yksityiselämän hajoamista ei olisi-kaan. Tilanteeseen on tarvittu helposti tunnistettava ja pahaksi todettava syntipukki, jonka avulla perheen rikkoutumisen, ajan puutteen ja ihmisten esineellistämisen syy voidaan siirtää ulkopuolelle, toiseksi, vieraaksi voimaksi. Tämän hetken keskustelussa se on pedofiili.

Helena Molander on kirjoittanut käsikirjan, jossa hän lupaa asiallista informaatiota, jolla lasten seksuaalinen alistaminen (väkivalta) ja siihen liittyvä laiminlyönti saataisiin vähenemään. Molander on oikealla asialla: lapseen kohdistuva väkivalta (kaikenlainen, myös seksuaalinen) on painajaismainen ilmiö ja on todella syytä perinpohjin miettiä kaikkia tapoja, joilla sitä voidaan vähentää. Väkivalta lapsia kohtaan osoittaa, kuinka mielikuvitukseks ihminen on pahuudessa. Useimmat väkivallanteot osoittavat sulaa hulluutta: kun mies tunkee kalunsa alle yksivuotiaan ruumiiseen, on vaikea pitää tätä miestä ihmisenä. Ihmisten ja erityisesti lasten esineellistäminen on mennyt pidemmälle kuin osamme arjessa ajatella. Helena Molander on kirjansa esimerkeillä avaamassa monen silmiä. Uskomme ihmisen "edistymiseen" ja "sivistykseen" on useimmiten aiheetonta ja tarkastellessamme suhtautumistamme lapsiin koko edistys joutuu kyseenalaiseksi.

Helena Molander on tarkoittanut kirjansa asiallisen informaation levittämiseen, silmien

aukaisemiseen ja konkreettisten neuvojen antamiseen vanhemmille. Molander haluaa auttaa vanhempia eikä pyri syyllistämään heitä, päinvastoin. Vaikka vanhemmilla onkin kovin vähän aikaa lapsilleen, heidän pitäisi silti voida luottaa ihmisiin, joiden käsissä lapset ovat. Tämä luottamus on sisäänrakennettuna nykyiseen perhekäsitykseen, jossa yhteiskunnalla on lapsista viimekätinen vastuu. Lapset ovat paljon poissa kotoa, kouluissa, päiväkerhoissa ja leireillä. Osittain tämä johtuu sosiaalistamisen pakosta, osittain kyseessä on vastuun siirto yhteiskunnalle.

Tilanne on lasten kannalta vaikea. Molanderkaan ei onnistu yrityksessään. Asiallisen informaation sijaan hän kirjassaan sivu sivulta vyöryttää eteemme niitä käsityksiä, joita auttamistyössä vähiten tarvitsemme: ennakkoluuloja, kyräilyä, tahallista käsitteiden sekoittamista, vainoharhaisuutta ja vetoamista ihmisten alhaisimpiin pelkoihin ja kuvitelmiin.

Näillä keinoilla saattaa olla vaikutusta havahduttamisessa mutta Molander pyrkii vaikuttamaan myös laajemmin asenteisiin, lainsäädäntöön ja yleiseen keskusteluun. Tällöin havahduttamisen välineet ovat väärät. On aiheellista tarkastella Molanderin diskursssia eettisen ja moraalisen keskustelun kannalta, sillä yleinen ja yhteinen etu rakennetaan argumentoiden ja vedoten ihmisten ymmärrykseen. Otan esille eräitä ratkaisevia ongelmia, jotka kariuttavat Molanderin hyvän yrityksen ja suuntaavat keskustelua kyseenalaiselle tielle.

Molander on varatuomari ja hän uskoo oikeudellisiin toimiin: kaikki rikolliset on saatava oikeuteen. Hän unohtaa, että oikeus on sopimus ja tarkoitettu yleistä hyötyä varten. Yksityisasiassa oikeus on ääritäpaus ja on periaatteessa pidettävä hyvänä, jos jokin kiista voidaan hoitaa ilman tuomaria. Molander pitää pahana, kun perhe päättää haudata seksirikoksen. Kuitenkin on vaikea osoittaa, kuinka julkinen oikeus olisi perhettä ylempänä asiassa, joka koskee perhettä. On totta, että perhe voi tarvita ulkopuolista, mutta on hyvin kyseenalaista, onko se ulkopuolinen oikeuslaitos.

Sopimukset voidaan tietenkin muuttaa sen mukaan, mitkä asiat ovat kulloinkin meille tärkeitä. Toisaalta on selvää, että oikeuden käytöllä ei ole mahdollista ratkaista ihmisten käyttäytymistä, erityisestikään ei ole mahdollista vaikuttaa sosiaalisesti häiriintyneiden tai välinpitämättömien toimiin. Lain kirjain voi myös provosoida toimintaa ja tuloksena voi olla summittaista ja harhaista käyttäytymistä.

Toinen ongelma Molanderin tekstissä syntyy sairauden ja terveyden käsitteistä. Molander puhuu pedofiileista sairaina ja muista ihmisistä terveinä. Sairaat on hänen mukaansa saatava sekä hoitoon ("terapiaan") että tuomittaviksi. Tämä suhtautumistapa tunnetaan vanhemmilta ajoilta: sairauden ja rikollisuuden yhdistäminen luo kuvan kau-

heasta, johon ei voi suhtautua järkipäisesti. Kyseessä on synty. Molander palaa jatkuvasti sairas-rikollinen-kuvaan ja antaa ymmärtää, että yhdistelmä on pedofiiliin kohdalla pakonomainen ja korjaamaton.

Sairaasta voidaan puhua tässä ainakin sosiaalisessa mielessä. Monet pedofiilien teot ovat sulaa hulluutta, menevät ohi kaiken sosiaalisen kontrollin, jota yksityisessä ihmisessä on. Toisaalta on ongelmallista, kuinka pakonomainen teko voi olla rikos. Ajatus rikoksesta perustuu moraalisesti otaksumaan, että ihminen voi päättää, toimiiko vai ei. Varsinaisen ongelman saamme, jos määrittelemme rikollisen teon tekijän sairaaksi rikollisen tekonsa kautta. Oikeuskäytännön kannalta on otettava huomioon myös, että koska vankilarangaistus ei paranna tai korjaa sairasta, rangaistus muuttuu vain kustoksi.

Moraalin kannalta ajatellen olisi parempi suhtautua pedofiiliin rikollisena lain ja moraalien edessä. Hänen sairauttaan olisi käsiteltävä erillään oikeudellisista vaateista. Julkisesti keskustelussa on myös erotettava nämä kaksi asiaa. Oikeus ei voi tuomita teon syytä, vaikka se voi ottaa huomioon teon pakonomaisuuden. Pedofiiliin tapauksessa tämäkään ei käsitteäkseni muuta rikoksen luonnetta.

Kolmantena ongelmana on, että Molander vähättelee kahta perusoikeuttamme, sananvapautta ja syytetyn oikeuksia. Hänen mielestään ei ole syytä puhua sananvapaudesta, jos on kyse vakavasta rikoksesta. Molander on selvästi ymmärtänyt perusoikeudet väärin: ne eivät ole ehdollisia vaikka aina onkin löytynyt joku, joka on asettanut ehtoja (rikokset, geopoliittinen asemamme ja muut rajat). Syytetyn oikeudet ovat yhtä tärkeitä, sillä oikeutta ja tutkimusta hoitavat ihmiset, jotka erehtyvät kovin usein. Tietenkin moni asia olisi helpompaa, jos jokaisen epäillyn voisi viedä navetan taakse ja ampua, mutta se tuskin tekisi meistä parempia; ainakaan se ei auttisi lapsia, jotka eläisivät vieläkin arvaamattomammassa maailmassa.

Eräitä pienempiä kysymyksiä herää tekstin yksittäisistä heitoista. Molander esimerkiksi puhuu länsimaista "sivistyneinä" ja antaa ymmärtää selvästi, että Aasian maat (esimerkiksi Thaimaa) eivät ole sivistyneitä maita. Tällainen kulttuuri-imperialismi ei edistä mitään asiaa. Eri kulttuureissa on erilaiset tavat selviytyä elämästä ja on ilmeistä, että monissa meitä vanhemmissa kulttuureissa (esimerkiksi Aasiassa) pidetään täysin käsittämättömänä suomalaistenkin vanhempien välinpitämättömyyttä jälkikasvustaan, hyppäämistä harrastuksissa ja mammonan keräämisen hysteriaa ihmisuhteiden hinnalla.

Tällaisia, lähinnä demagogiaksi luonnehdittavia heittoja vilisee kirjassa niin paljon, että itse asia hukkuu. Demagogia saa joskus hätkähdyttävän halpoja muotoja; lukija ei aina usko silmiään. Kun isä ryhtyy sukupuoli-

yhteyteen tyttärensä kanssa “muun perheen kuunnellessa kirkossa sunnuntaisaana”, tulee mieleen Alfred Rosenberg.

Mutta itse asia, väkivalta seksissä ja lapsiin kohdistuneena, on kuitenkin suurin ongelma. Seksi on Molanderille “likaista” ja “iljettävää” ja siinä on muotoja, jotka “ovat aina kiellettyjä, kuten sukurutsa”. Julkisen keskustelun kannalta on kuitenkin muistettava, että moraalii ja rikoslaki ovat kaksi eri asiaa: moraalii koskee ihmisten elämää ja rikoslaki oikeuskäytäntöä. Seksi on ollut tarpeellista ja pysyy tarpeellisena ja sitä ohjaa moraalii. Tavot, joilla laki ohjaa seksikäyttäytymistä, muuttuvat eivätkä koskaan voi olla lopullisia tai yläpuolella moraalii. Niinpä on kaksi eri keskustelua vaatia pedofiilii moraalista tuomitsemista ja sitten mieltä tähän liittyviä lain muutoksia. Moraalisessa keskustelussa voidaan perustella, mihin nojaten me ihmisinä tuomitsemme lasten hyväksikäytön. Laissa päätetään käytännön menettelyistä. Jos laki on ensin, mielivalta saa helposti vallan.

Yleisen ilmapiiriin kannalta kirjan seksismi on erityisen vaarallinen tendenssi. Molander rakentaa kuvaa hyvästä ja empaattisesta naisesta, jota vastassa on paha ja iljettävä mies. Hän sanoo, että nainenkin voi käyttää lasta seksuaalisesti hyväksi mutta kaikissa lauseissa hyväksikäyttäjällä on vaimo tai hänet on mainittu erikseen mieheksi. Tämä seksismi yhtyneenä seksuaalisuuden “iljettävyyteen” vie pohjan pois monilta hyviltä ehdotuksilta: kyse ei ole yhteisestä asiasta vaan äitien ja naispuolisten auttajien ristinkulkueesta miehiä vastaan.

Tästä esimerkkinä on kertomus työstä, joka meni omin avuin arabimiehen hyttiin ruotsinlaivalla ja pyysi miestä käyttämään kondomia, jotta “raiskaus” ei olisi johtanut ikäviin seurauksiin. Tätä Molander kutsuu “selviämistrategiaksi”; selviämistrategiaa on varmasti se, että tyttö (ja niin monet naiset vastaavissa tilanteissa) syyttää arabia raiskauksesta. Miehillä ei tässä maailmassa ole kuin esineen asema.

Molander on nyt keskustelun aallon harjalla ja hän käyttää asemaansa ja hyviä suhteitaan iltalehtiin tehokkaasti. Hän ei kuitenkaan käytä näitä suhteita taitavasti. Kohun laannuttua ei Molanderin kirjasta ole apua, päinvastoin: se on asettanut synnin (sairaus+rikos) uudelleen keskuuteemme, kehottanut meitä olemaan erityisen epäluolisia lasten hyvää tarkoittavia (opettajien, urheiluohjaajien, lastenhoitajien, kesäleirien ja lastenkotien ohjaajien jne.) työnteekijöitä kohtaan, todistanut, ettei kukaan Äiti koskaan syytä miestänsä sellaisesta, mitä ei ole tapahtunut, opettanut meille, että on yksi ja oikea todellisuus, jonka perusta on virkakoneistossa ja Suomen Laissa. Nämä uskomukset jäävät jäljelle eivätkä ne edistä paremman maailman luomista lapsille.

Lasten on voitava elää rakkauden ja tur-

vallisuuden ilmapiirissä. Perheinstituutio on ollut olemassa tätä varten. Se on suurimmalta osin tuhoutunut ja vanhemmat ovat siirtäneet kasvatus- ja turvallisuusvastuutaan yhteiskunnalle ja laille. Nämä eivät voi koskaan täyttää perheen tehtävää. Vaikka Molander ei halua syyllistää vanhempia, näyttää moraaliiin kannalta ainoalta ratkaisulta, että vanhemmat ymmärtävät — syyllistämättä — omat velvollisuutensa lapsistaan. Tässä julkinen keskustelu voi auttaa: meidän on uudelleen oivallettava, miksi lapsemme ovat olemassa, mitä he ovat ja kuinka he ovat. He ovat meistä riippuvaisia monissa asioissa mutta eivät kaikissa. Meillä on kuitenkin vastuu heistäkin.

Ei ole samantekevää, millä tasolla julkinen keskustelu kulkee. Kun demagogiaa julkaitaan kirjana, sillä on heti vaikutuksia varsinkin laajalti. Molanderin kirjan jatkoksi tarvitaan paljon lisää keskustelua, jossa pahimmat villiintymiset käsitteissä ja asetelmissa hiljalleen karisevat ja näemme paremmin, mikä lapsi on ja kuinka häntä voi auttaa.

Juha Varto

MIETTEITÄ UUTENA KÄÄNNÖKSENÄ

Blaise Pascal, *Mietteitä* (alkuteos *Pensées*). Suom. Martti Anhava. WSOY, Helsinki 1996. 503 s.

Mikä tekee sekavasta kristinuskosta käsittelevien tekstipätkien kokoelmasta sellaisen klassikon, että siitä tehdään pienessä maassa viidenkymmenen vuoden sisällä kaksi käännöstä? En osaa tarkkaan ottaen vastata tähän. Olisi kovin helppo nojata tietosanakirjojen turvallisiin luonnehdintoihin Blaise Pascalin merkityksestä ranskalaiselle proosalille, mutta siinä suhteessa *Lettres provinciales* (“Maaseutukirjeet”) on varmasti parempi esimerkki. *Mietteitä* on aforismikirjallisuuden merkkiteos, mutta aika harvoin sitä näkee sellaisena siteerattavan. Pelkän uskonnollisen sisällön tai filosofisten ajatusten vuoksi tätä kirjaa voi kyllä lukea, mutta niiltäkään osin se ei ole ainutlaatuinen. Jäljelle ei oikeastaan jää muuta kuin ihminen itse, Blaise Pascal, hänen äänensä ja hänen sielunliikkeensä. *Mietteitä* on siis klassikko koska ihminen ajatuksiineen ja puheenparisineen on siinä edelleen elävänä. Seuraava kysymys kuuluuikin miksi näin on, mistä johtuu Pascalin elävyys ja puhuttelevuus. Yritän